

MICHAŁ FARYŚ*

Wykorzystanie wybranych walorów przyrodniczych w Parku Narodowym Iguazú do uprawiania turystyki przygodowej

Streszczenie. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego Argentyny sprzyjają rozwojowi turystyki przygodowej. Stanowi ona istotny element gospodarki tego kraju. Wyjątkowe walory przyrodnicze, jakimi wyróżnia się najchętniej odwiedzany w Argentynie Park Narodowy Iguazú, są wykorzystywane przez wiele współczesnych form ruchu turystycznego zaliczanych do turystyki przygodowej. Aktywności w ramach tej turystyki cechują się stosunkowo dużą dostępnością i są powszechnie podejmowane. Działalność turystyczna na obszarze chronionym, jakim jest park narodowy, w różny sposób oddziałuje na wybrane komponenty środowiska. W artykule dokonano analizy oferty turystycznej umożliwiającej uprawianie różnych form turystyki przygodowej na obszarze Parku Narodowego Iguazú oraz podjęto próbę oceny potencjalnego oddziaływania turystyki przygodowej na walory przyrodnicze objęte szczególną ochroną.

Słowa kluczowe: turystyka przygodowa, Park Narodowy Iguazú, oferta turystyczna, oddziaływanie na środowisko

1. Wprowadzenie

Turystyka jest jednym z najszybciej rozwijających się sektorów gospodarki na świecie, a turystyka przygodowa wiodzie prym wśród licznych kategorii turystyki (UNWTO 2015). Coraz częściej państwa, bez względu na poziom rozwoju gospodarczego, uznają rozwój turystyki przygodowej za działanie istotne nie tylko w wymiarze ekonomicznym, ale także promujące walory kulturowe i przyrodnicze danego kraju. W tym sensie turystyka jest ważnym elementem gospodarki Argentyny. Bezpośredni udział tego sektora w PKB w 2014 r. wyniósł 22,6 mld dol.,

* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych, e-mail: mafarys@amu.edu.pl, tel. 61 929 62 61.

co plasuje Argentynę na drugim miejscu na kontynencie, po Brazylii (World Travel & Tourism Council 2015: 7). Niestety brakuje danych dotyczących wpływów do budżetu państwa generowanych przez turystykę przygodową. Muszą być one jednak znaczne, gdyż wśród turystów zagranicznych uzasadniających swoją podróż do Argentyny ten rodzaj wypoczynku wybierany był jako drugi, zaraz po tangu. Warunki do uprawiania turystyki przygodowej w Argentynie są bardzo dobre. Świadczy o tym fakt, że kraj ten znajduje się na liście dziesięciu miejsc podróży przygodowych najchętniej wybieranych na świecie przez studentów (UNWTO 2014: 25). Park Narodowy Iguazú (PNI) nazywany jest natomiast klejnotem w koronie atrakcji turystycznych Argentyny. Jest to najchętniej odwiedzany park narodowy w tym kraju, o czym świadczą statystyki. W 2014 r. liczba odwiedzających go turystów wyniosła 1,2 mln, a w 2015 r. nastąpił jej wzrost o 20 p.p. Jeśli prognozy się sprawdzą, dotychczasowy rekord z 2012 r. zostanie pobity o kolejne 2 p.p.¹ Liczby te świadczą o ogromnym zainteresowaniu tym obszarem jako miejscem turystycznym.

Celem artykułu jest analiza oferty turystycznej Parku Narodowego Iguazú umożliwiającej uprawianie różnych form turystyki przygodowej na badanym obszarze. Uwzględniono w niej przede wszystkim oferty biur podróży zawierające produkty dla turystów zainteresowanych uprawianiem turystyki przygodowej. Podjęto także próbę oceny potencjalnego oddziaływania turystyki przygodowej na walory przyrodnicze objęte szczególną ochroną w ramach parku narodowego. Do realizacji tego celu posłużyła metoda SWOT oraz analiza danych statystycznych dotyczących ruchu turystycznego na terenie parku i preferencji turystów. Materiał do analiz i badań z terenu parku został zebrany w ciągu sześciu pobytów w latach 2006-2012. Uzupełniono go o kwerendę literatury oraz obserwację uczestniczącą, a także o doświadczenia autora zdobyte w trakcie pięcioletniego pobytu w Argentynie i metodę ekspercką. Wykorzystano także statystyki PNI oraz argentyńskiego urzędu statystycznego INDEC.

2. Zakres pojęciowy

Do tej pory nie powstała jednoznaczna definicja turystyki przygodowej w literaturze UNWTO, choć przyjmuje się za Adventure Travel Trade Association (ATTA), że każda podróż krajowa lub zagraniczna może być definiowana jako „turystyka przygodowa” jeśli składa się z co najmniej dwóch z trzech elementów: 1) interakcji z naturą, 2) wymiany kulturowej, 3) programu aktywności ruchowej, takiej jak wspinaczka, kajakarstwo, rafting, nurkowanie, kite-surfing. Chociaż definicja

¹ Telam, www.telam.com.ar/notas/201512/131050-record-historico-visitantes-parque-nacional-iguazu.html [23.12.2015].

turystyki przygodowej wymaga tylko dwóch z tych składników, to wycieczki zawierające wszystkie trzy elementy zapewniają turystom najpełniejsze doświadczenie podróży przygodowej, np. wycieczka nad wodospady Iguazú gwarantuje wysiłek fizyczny, kontakt ze środowiskiem przyrodniczym (wodospady), a interakcje z ludnością tubylczą (Indianami) pozwalają na zanurzenie w kulturze. Jak każda kategoria turystyki, także turystyka przygodowa, zgodnie z definicją WTO, powinna być aktywnością podejmowaną na wyjazdach połączonych z co najmniej jednym noclegiem. Zazwyczaj są to podróże w tereny odległe, egzotyczne i trudno dostępne, a motywacją do ich odbycia jest chęć przeżycia wyjątkowej przygody.

W definicji zaproponowanej przez Ralfa Buckleya pojawia się też element korzystania ze sprzętu sportowego. Są to „komercyjne, zorganizowane wyprawy z przewodnikiem, podczas których główną atrakcją stanowi aktywność na otwartej przestrzeni, silnie uzależniona od naturalnych warunków terenowych, generalnie wymagająca sportowego lub podobnego sprzętu i dostarczająca emocji uczestnikom wyprawy” (Buckley 2006: 10). Rozumienie turystyki przygodowej jako kategorii powszechnej i ogólnie dostępnej proponuje Marek Nowacki. Za jej cechy charakterystyczne uznaje: podwyższony poziom ryzyka (fizycznego lub społecznego), niepewność rezultatów, wyzwanie, oczekiwanie nagrody wewnętrznej, nowość, stymulację, ucieczkę, eksplorację i kontrastujące emocje (Nowacki 2011: 287). Zdaniem autora cechą odróżniającą turystykę przygodową od tradycyjnej turystyki kwalifikowanej jest brak konieczności specjalistycznego przygotowania, umiejętności i posiadania sprzętu. Warto dodać, że tego typu wyjazdy są w zdecydowanej większości organizowane przez profesjonalnych touroperatorów.

3. Obszar badań

Obszarem badań jest Park Narodowy Iguazú (Parque Nacional Iguazú) stanowiący najchętniej odwiedzaną atrakcję turystyczną Argentyny i drugą Brazylii, po Rio de Janeiro (MTur, 2014). Główny walor parku – wodospady Iguazú – znajdują się na liście siedmiu cudów świata. O wyjątkowości tego miejsca decydują przede wszystkim wybitne walory środowiska przyrodniczego, ale również elementy kulturowe. Wodospady zlokalizowane są w centralnej części Ameryki Południowej na rzece Iguazú (arg.) / Iguaçú (br.), stanowiącej naturalną granicę między Argentyną i Brazylią. Położone są na styku trzech granic państwowych: Argentyny, Paragwaju i Brazylii (tzw. Triple Frontera). Obszar wodospadów chroniony jest prawnie jako parki narodowe utworzone po stronie brazylijskiej (Parque Nacional do Iguaçú) oraz na terytorium Argentyny (Parque Nacional Iguazú). Miasto Puerto Iguazú na terenie Argentyny stanowi centrum wsparcia

turystów odwiedzających parki, a jednocześnie jest bazą turystyczną dla produktu turystycznego – wodospadów Iguazú (Faryś i Kijowska 2015: 35).

4. Wybrane walory przyrodnicze wykorzystywane w turystyce przygodowej

Rzeka Iguacu/Iguazú wypływa z Serra do Mar (wschodnie wybrzeże Brazylii), na południe od São Paulo, w pobliżu Kurytyby i płynie w głąb lądu, na zachód, ok. 1275 km (IAP 2010). Dorzecze zajmuje powierzchnię 72 637,5 km², z czego tylko ok. 1837,5 km² przypada na terytorium Argentyny (Maack 1981: 30). Przez Wyżynę Brazylijską rzeka silnie meandruje wzbogacona wodami dopływów. Podczas swojego biegu, jeszcze przed wodospadami Iguazú, opada po blisko 70 progach skalnych rozbijających jej nurt. Największy z wodospadów, Ñacunday, ma wysokość 40 m. Następnie na 889. km rzeki na progu skalnym tworzą się wodospady, będące największą atrakcją tego obszaru (teren parków). Dzieje się to w miejscu, w którym rzeka dociera do skraju bazaltowego płaskowyżu Planalto Meridional, w pobliżu ujścia do rzeki Parany. Rzeka przed wodospadami ma ok. 1,2 km szerokości, następnie zwęża się do 65-100 m i tworzy kanion. Kaskada wodospadu to półkolista półka skalna o długości ok. 2700 m (Maack 1981). W 80% wodospady znajdują się na terytorium Argentyny, natomiast pozostałe 20% na obszarze Brazylii (800 m po stronie brazylijskiej i 1900 m po stronie argentyńskiej). Wodospady spadają z wysokości 192 m n.p.m.; ich wysokość względna wynosi ok. 70-80 m, a szerokość – 2,7 km. Wodospady składają się z 275 odrębnych progów skalnych. Średni przepływ wody wynosi 1746 m³/s (max. 13 000 m³/s, a min. 200 m³/s). Szum spadającej wody słyszany jest w promieniu 20 km. Na obszarze parków występuje 19 głównych wodospadów: 5 po stronie Brazylii: Floriano, Deodoro, Benjamin Constant, Santa Maria i União, a 14 na terytorium Argentyny: Floriano, Deodoro, Benjamín Constant, Unión, Escondido, Mitre, Belgrano, Rivadavia, Dos Mosqueteros, Tres Mosqueteros, San Martín, Adán y Eva, Bozzetti, Ramírez, Chico, Dos Hermanos, Alvar Nuñez, Lanusse, Peñón, Mbigua, Alférez, Bernabé Méndez oraz największy z nich – Garganta del Diablo (Diabelska Gardziel).

Ważnym walorem przyrodniczym wpływającym na uprawiane formy turystyki jest klimat. Według klasyfikacji Köppena jest to Cfa, klimat wilgotny, subtropikalny, łagodny, bez pory suchej i z gorącym latem (Pidwirny 2011). Wilgotność waha się między 70% a 90%. Ponadto klimat charakteryzuje się obfitymi opadami deszczu, których średnia roczna wynosi ponad 1700 mm. Dwie pory wzmożonych opadów występują wiosną, do października i na początku lata (grudzień-styczeń). Średnie temperatury z przedziału 20-30°C są w ciągu całego roku,

latem zaś wzrastają do 37°C. Zimą notuje się spadki do 5°C. Przymrozki poranne pojawiają się w lipcu i sierpniu. Nad brzegami rzek występują mgły i zamglenia (zima). Na obszarze parków nie ma silnych wiatrów (SMN 2014), a w najbliższym sąsiedztwie wodospadów panuje specyficzny mikroklimat o bardzo dużej wilgotności, ok. 80-90%, zapewniającej wzrost bujnej roślinności.

O atrakcyjności parku decyduje także jego roślinność. Większość obszaru porastają gatunki charakterystyczne dla strefy przejściowej pomiędzy wilgotnymi lasami araukariowymi Araucaria Moist Forest, lasem przejściowym Semi-deciduous Seasonal Forest i lasem atlantyckim Atlantic Forest (*selvaparanaense* – Brazylia, *selvamisionera* – Argentyna). Granica między tymi typami formacji roślinnych nie jest wyraźna, jej przebieg uzależniony jest od szerokości geograficznej i wysokości nad poziomem morza. Generalnie poniżej 400 m n.p.m. występuje Semi-deciduous Seasonal Forest, a powyżej tej wysokości – zbiorowiska charakterystyczne dla Araucaria Moist Forests (Olson i Dinerstein 2001: 936).

Ponieważ większość obszaru parku znajduje się na wysokości pomiędzy 300 a 500 m n.p.m., trudne jest ustalenie jednoznacznych granic występowania typów lasu. Można zatem uznać, że mamy do czynienia z geosystemem przejściowym obejmującym obszar parku i jego otoczenie.

Dominująca na terenie parku *selva* – wiecznie zielony las subtropikalny – charakteryzuje się piętrowym układem roślinności: najwyższe piętro tworzą „wyłaniające się” gigantyczne drzewa dochodzące do 30-40 m wysokości. Na pniach dużych drzew i krzewów niższych pięter rosną epifity, np. różnobarwne storczyki, stanowiące specyfikę omawianej formacji roślinnej (Ziller 1999: 68). W otaczającym wodospady subtropikalnym lesie występuje ponad 2000 gatunków roślin naczyniowych; żyje tu także wielu przedstawicieli fauny, w tym typowe dla tego regionu tapiry, gigantyczne mrówkojadły, małpy, oceloty, jaguary i kajmany. Sklasyfikowano tu 45 gatunków ssaków, 12 płazów, 41 węży, 8 jaszczurek i 18 ryb, ponad 400 gatunków ptaków i 257 gatunków motyli (Estatístico Do Brasil 1992, 1995).

Tak znaczna bioróżnorodność tego obszaru zdecydowała o utworzeniu parków narodowych. Parque Nacional Iguazú po stronie argentyńskiej został powołany – mimo wcześniejszych starań – dopiero 9 października 1934 r. W 1984 r. został zaś wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

5. Charakterystyka wybranych produktów turystyki przygodowej

Przez Park Narodowy Iguazú prowadzą główne szlaki turystyczne: dolny i górny, przy których zlokalizowane są punkty widokowe i tablice informacyjne. Przy nich rozpoczynają się fakultatywne wycieczki prowadzące turystów po dodatkowych

atrakcjach terenu. Ścieżki są dobrze wytyczone i oznakowane, czasami prowadzące po specjalnie skonstruowanych podestach metalowych, nad powierzchnią, tak by nie niszczyć endemicznych zbiorowisk roślinnych. Takie zorganizowanie szlaków spełnia dwie funkcje: ułatwia dotarcie do punktów widokowych oraz zapobiega degradacji obszarów położonych bezpośrednio przy szlaku (Faryś i Kijowska 2015: 36). Szlak górny (*Circuito superior*) ma ok. 840 m długości, wiedzie obok wodospadów: Dos Hermanas, Bossetti, Chico, Ramírez y San Martín i prowadzi do wodospadu Mbiguá. Na trasie są liczne punkty widokowe, balkony i tarasy.

Częścią szlaku górnego jest droga do Garganta del Diablo – szlak najczęściej odwiedzany, prowadzący do największej atrakcji parku – wodospadu stanowiącego granicę między Argentyną i Brazylią. Szlak ma długość 1289 m i wiedzie m.in. obok wodospadów San Martín i Cañadón de la Garganta del Diablo. Tu też zlokalizowana jest przystań, gdzie można rozpocząć spływ łodziami po rzece Iguazú.

Szlak dolny (*Circuito inferior*), którym można dotrzeć do wyspy San Martín, ma długość 2500 m. Wiedzie wśród licznych wodospadów, dlatego też wzdłuż szlaku zlokalizowane są tarasy widokowe. Szlak składa się z wielu odcinków znajdujących się na różnych wysokościach, toteż do pokonania na nim jest wiele schodów. Trasy te ze względu na walory krajobrazowe wykorzystywane są także do turystyki przygodowej, głównie obserwacji przyrody, pieszych wędrówek i ekoturystyki.

Oprócz opisanych szlaków umożliwiających uprawianie turystyki przygodowej lekkiej (*soft*)², cechujących się powszechną dostępnością i niskim stopniem trudności, istnieje bogata oferta dla turysty przygodowego. Ofertę z tego zakresu zestawiono w formie tabelarycznej, gdzie uwzględniono popularność poszczególnych produktów turystycznych oraz dominującą formę aktywności fizycznej.

Na podstawie tabeli 1 można stwierdzić, że najchętniej wybierane u touroperatorów są atrakcje związane z walorami wodnymi PNI, stanowiącymi o wyjątkowości tego miejsca. Turyści mogą zdecydować się także na wizytę w społeczności Indian Guaraní, podjąć naukę ich języka (kontakt z kulturą), udać się na safari fotograficzne do dżungli, przejażdżkę konną czy wyprawę na rowerach górskich. Mogą obejrzeć wodospady nocą podczas pełni księżyca, a także podjąć trekking. W bliskim sąsiedztwie PNI istnieją możliwości uprawiania turystyki przygodowej twardej np. różnego rodzaju wspinaczki: *top ropeclimbing* (asekuracja na wędkę), *rappelling* itp.

Najczęściej wybieraną przez odwiedzających park wycieczką jest „Wielka Przygoda” (Gran Aventura)³. Jej program został tak opracowany, by połączyć najważniejsze walory Parku Narodowego Iguazú: dżunglę i wodospady. Turyści po

² Zgodnie z klasyfikacją The Adventure Travel Trade Association: lekka (*soft*) i ostra (*hard*).

³ Według informacji z Ministerstwa Turystyki prowincji Misiones i agencji Iguazú Jungle.

Tabela 1. Produkty turystyki przygodowej oparte na walorach przyrodniczych PNI

Nazwa produktu*	Popularność**	Dominujący walor przyrodniczy	Dominująca forma turystyki przygodowej	Typ uprawianej turystyki
Wielka Przygoda	duża	wodospady, rzeka	safari, rafting	lekka
W świetle księżyca	duża	wodospady	wędrówka piesza, konna	lekka
Tylko dla odważnych	średnia	wodospady, rzeka	rafting	ostra
Luksusowy prysznic	średnia	wodospady, rzeka	rafting	ostra
Szlak ekologiczny	duża	rzeka, fauna, flora	kajakarstwo	lekka
Safari w dżungli	średnia	fauna, flora, rzeźba terenu	safari, obserwacja dzikiej przyrody	lekka
Szlak Macuco i wodospad Arrechea	średnia	fauna, flora	trekking, obserwacja dzikiej przyrody	lekka
Szlak Yacaratiá	średnia	fauna, flora	obserwacja dzikiej przyrody, ekoturystyka	lekka
Safari fotograficzne	mała	fauna, flora	safari, obserwacja dzikiej przyrody, ekoturystyka	lekka
kolarstwo górskie	mała	rzeźba terenu, fauna, flora	kolarstwo	ostra
Jazda konna przez dżunglę	mała	rzeźba terenu, fauna, flora	jeździectwo	lekka
Dżungla Iguazú	mała	wodospady, rzeka, flora, topoklimat	trekking, wet rappeling, canopying	ostra
Wędkarstwo	mała	fauna, rzeka	wędkarstwo	lekka
Wioska indiańska	mała	inny (kulturowy)	poznawcza	lekka/inna

* Nazwy oryginalne: La gran Aventura, A la luz de la luna, Aventura náutica, Ducha de lujo, Paseo ecológico, Safaris por la Selva, Sendero Macuco y salto Arrechea, Sendero Yacaratiá, Safari fotográfico, Desafío Parque Nacional, Cabalgatas por la selva, La gran aventura de Iguazú Jungle Explorer, Pesca deportiva, Aldea Aborigen Guarani (w tabeli tłumaczenie własne).

** Popularność mierzono liczbą sprzedanych imprez w miesiącu: duża < 10 tys. klientów miesięcznie średnia 5-10 tys. klientów miesięcznie, > 5 tys. klientów miesięcznie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i danych statystycznych.

przejściu kilkuset metrów wsiadają do samochodów terenowych i przejeżdżają przez dżunglę szlakiem Yacaratiá (ok. 5 km) do Puerto Macuco, po drodze zapoznają się z najważniejszymi informacjami o parku narodowym, o osobliwościach jego flory i fauny oraz poznają dziedzictwo kulturowe. Następnie schodzą w dolinę rzeki Iguazú, gdzie są okrętowani na łodzi, wyposażeni w kapoki oraz specjalne worki służące zabezpieczeniu rzeczy osobistych przed zamoczeniem. Podróż łodzią odbywa się na odcinku 6 km w górę rzeki. Po drodze przepływa się w pobliżu wodospadów Tres Mosqueteros, obserwuje się grupy wodospadów zarówno po stronie brazylijskiej i argentyńskiej. Największa atrakcja PNI, Garganta del Diablo, wieńczy podróż. Następnie wzrasta poziom adrenaliny, bowiem

turyści podpływają pod wodospad San Martín, drugi pod względem wielkości, gdzie doświadczają siły wodospadu i w sekundzie ulegają przemoczeniu. Na nadbrzeżu w sąsiedztwie wyspy San Martín wycieczka się kończy. Turyści, wędrując schodami pod górę, docierają do szlaku dolnego i mogą włączyć się w sieć ogólnodostępnych szlaków pieszych. Czas realizacji programu Gran Aventura to 1 godz. 45 min (fot. 1). Oferta jest przeznaczona dla osób powyżej 12. roku życia o ogólnie dobrym stanie zdrowia. Nie wymaga specjalnego przygotowania, jedyną trudność do podejście pod górę ok. 150 m.

Niektóre wycieczki przygodowe łączą wizytę w parku z dodatkowymi atrakcjami i przygodami, które można realizować w bliskim sąsiedztwie. Zdarza się, że turysta w krótkim czasie wraz z realizacją trasy turystycznej zmienia topoklimat. W czasie uczestnictwa w wyprawie „Dżungla Iguazú” turysta rozpoczyna trasę nad pionowymi brzegami rzeki Paraná, ok. 10 km od PNI, gdzie jest mała wilgotność powietrza, temperatury są niższe niż w PNI i jest większa przejrzystość powietrza. Turyści podróżują na początku samochodami terenowymi, następnie udają się na trekking, podczas którego poznają osobliwości florystyczne. Zapoznają się z piętrami roślinnymi dżungli (puchowce, cedry, orchidee, pnącza, liany, paprocie gigantycznych rozmiarów itp.) oraz zwracają uwagę na zachowanie

Fot. 1. W trakcie wyprawy Gran Aventura (fot. M. Faryś)

zasad zrównoważonego rozwoju. Podczas wędrówki zapoznają się z krajobrazem dźwiękowym dżungli, na który składają się głównie odgłosy lokalnego ptactwa.

Po trekkingu turyści mają możliwość wspięcia się po sznurowej drabinie na wysokość ponad 30 m ponad wierzchołki drzew, gdzie ze zbudowanej platformy mogą podziwiać wspaniałą panoramę PNI. Wyposażeni w specjalny sprzęt asekurujący turyści przejeżdżają tyrolką na linie do następnego drzewa. Daje to niezapomniane przeżycie przemieszczania się po wierzchołkach drzew dżungli. Emocje są potęgowane przez kontakt z wodą, gdy turyści po zjedzie przechodzą pod wodospad. Woda spada tam pośród drzew z wysokości 35 m. Następnie uczestnicy schodzą w dolinę rzeki i mogą poczuć na swoim ciele spadającą wodę. Czas trwania całej wyprawy wynosi ok. 5-6 godzin.

Zwiedzanie pieszo lub konno największego wodospadu PNI Garganta del Diablo w nocy podczas pełni księżyca oferuje program „W świetle księżyca”. Turyści mogą obserwować tworzącą się w unoszącej się nad wodospadem mgłę tęczę. To unikatowe zjawisko stanowi niezwykle przeżycie. Również podróż nocą pociągiem, przez ok. 20 min, gwarantuje wiele wrażeń: słysząc odgłosy zwierziny leśnej, a znane atrakcje PNI można obejrzeć dosłownie w innym świetle. Możliwość obserwacji nocnego życia fauny parku jest w tym programie czymś wyjątkowym. Ze względu na ochronę przyrody wycieczki mają ograniczoną liczbę uczestników, a czas pobytu na terenie parku sprowadza się do kilometrowej przechadzki do wodospadu i dojazdu pociągiem. Spektakl, który mogą obserwować biorące udział w programie osoby zainteresowane taką turystyką, pozostawia niezatarte wrażenia.

Wśród największych wyzwań dla miłośników turystyki przygodowej znajdują się przejażdżki wodne pontonami z wiosłami lub łodziami wiosłowymi. Są to wycieczki „Tylko dla odważnych”, wytyczone na odcinku 5 km wzdłuż dolnego odcinka rzeki Iguazú. Podróż trwa 1,5 godziny, rozpoczyna się w miejscu, gdzie nurt wody nie jest zbyt szybki, ale po kilku minutach zmienia się gwałtownie w rwący. Wielu turystów ma tu swój „chrzest w wodospadach”, moknąc pod spadającymi masami wody. Po osiągnięciu rzeki Iguazú Superior tempo przygody i emocje opadają, a kolejne etapy trasy są spokojniejsze. Z łodzi można podziwiać osobliwości florystyczne oraz ptactwo i motyle. Wycieczka kończy się oglądaniem panoramy wodospadu Garganta del Diablo.

Inną potencjalnie interesującą dla turysty przygodowego ofertą może być „Luksusowy prysznic”. To wycieczka wodna, trwająca ok. 15 min, która daje możliwość doświadczenia bliskości ogromnych mas wodnych, obejrzenia wielu jednoczesnych tęcz tworzących się z rozbryzgującej wody wodospadów oraz doświadczenia niesamowitego huku spadających tysięcy metrów sześciennych wody. Unikalnym przeżyciem jest również „chrzest” w chłodnych, połyskujących strugach rzeki. Ochłonać z wrażeń i uspokoić emocje, a przede wszystkim wysuszyć się można na plaży na wyspie San Martin.

PNI oferuje także zwiedzanie parku szlakiem ekologicznym. Turyści na miejsce rozpoczęcia wycieczki mogą dotrzeć „ekologicznym pociągiem”. Przejazd 7 km zajmuje ok. 20 min. i wiedzie przez tereny leśne oraz dolinę rzeki Iguazú. Następnie turyści pokonują ok. 3 km rzeką Iguazú w dół jej biegu, gdzie nurt jest słabszy, a siła erozyjna rzeki mniejsza. Ponad powierzchnię wody wystają bazaltowe bloki skalne, tworząc wyspy. Miejsca te są ostoją zwierząt. Już chwilę po rozpoczęciu spływu turyści zapominają o zgiełku i tłumach turystów w parku. Mogą swobodnie oddać się kontemplacji przyrody. Wycieczka pozwala na bezpośredni i niepowtarzalny kontakt z naturą w ciszy, przerywanej jedynie odgłosami owadów, płazów i ptaków. Wyprawa odbywa się nad wodospadami, a rola przewodnika polega także na utrzymaniu łódki w wolnym nurcie rzeki i niedostaniu się do silnego, wiodącego na główne wodospady.

Aktywny program „Safari w dżungli” przygotowany jest na obszarze parku poza wodospadami. Pozwala turystom poznać inne elementy turystyki przygodowej w PNI. Trasa safari wiedzie wzdłuż szlaku Yacaratiá Grande. Jest to dukt zamknięty dla indywidualnych turystów, którzy nie mają możliwości penetracji parku poza wyznaczonymi ścieżkami (celem jest zminimalizowanie negatywnych wpływów na środowisko przyrodnicze). „Safari w dżungli” jest nastawione na zapewnienie kontaktu z czystą naturą. Yacaratiá ma charakterystyczny dla tej strefy geograficznej kolor czerwony (tzw. *tierra colorada*). Następnie wiedzie po obszarze leśnym (*selva misionera*), gdzie występuje ponad 2 tys. gatunków roślin, które zajmują prawie całą przestrzeń między glebą a szczytami najwyższych drzew, połączonymi ze sobą płataniną lian i epifitów. Turyści mogą podziwiać gatunki drzew charakterystyczne dla pierwotnej dżungli parańskiej. Świat zwierząt znany z książek przyrodniczych i przygodowych nabiera realnego kształtu. Na trasie uważny turysta ma okazję spotkać mrówki wszelkiego typu i wielkości, m.in. największą na świecie, długą na 3 cm tzw. mrówkę tygrysią. Dostrzeże też motyle, rajskie ptaki, a przy odrobinie szczęścia jaguary (*yaguareté*) i pumy – kotowate uznawane za najpiękniejsze na świecie. Może również zobaczyć nieśmiało, ale groźne krokodyle i endemiczne ssaki lądowe, takie jak tapiry czy pekari. Turysta w dżungli może ponadto poczuć charakterystyczny zapach stada pekari znaczącego swoje terytorium.

Obszar ten charakteryzuje się ogromnym bogactwem ptaków. Wśród ponad 500 gatunków są kolibry, tanagry, papugi, tukany i trogony. Z motyli na uwagę zasługuje *Hamadryas*, który ma zdolność kamuflażu (upodabnia się do kory drzew).

Innym szlakiem leśnym jest „Szlak Macuco” prowadzący do wodospadu Arrechea. Nazwa szlaku wywodzi się od ptaka z rodziny kusaczy (zbliżony wyglądem do kuropatwy, wielkości kury). Wędrówkę można odbywać w godz. 8.00-15.00, a powrót musi nastąpić przy świetle dziennym. Trasa liczy 7 km. Generalnie należy do łatwych, jedynie ostatni, 300-metrowy odcinek jest trudny. Kończy się przy wodospadzie strumienia Arrechea. Wycieczka tą trasą trwa ok. 3 godzin

i jest doskonałym programem dla uważnych miłośników fauny. Wiedzie w terenie gęsto pokrytym roślinnością, co może utrudniać obserwowanie przyrody, dlatego należy przemieszczać się ostrożnie. Na trasie spotyka się wiele gatunków ptaków i owadów oraz ślady drapieżników. Jest to naturalne terytorium małp *caí*. Zwierzęta te żyją w grupach do 20 osobników. Stanowią gatunek nadrzewny, są niespokojne i ciekawskie. Na szlaku znajdują się tablice informacyjne pomagające zrozumieć bogatą bioróżnorodność obszaru. Szlak kończy się na krawędzi kanionu rzeki Iguazú. W przeszłości geologicznej było to miejsce, gdzie znajdowały się dzisiejsze wodospady. Ze względu na erozję wsteczną cofnęły się do bieżącej lokalizacji. Aktualnie obszar ten zajęty jest przez wiele cieków, które wpadają do Iguazú, tak jak ma to miejsce w przypadku strumienia Arrechea, spadającego z wysokości 20 m.

W swojej ofercie park narodowy ma także szlak samochodowy. Trasa rozpoczyna się minibusem na drodze krajowej nr 12, która łączy się ze starą drogą krajową nr 101 biegnącą przez większą część PNI po obszarze ściśle chronionym. Przejazd ten prowadzi po obszarze, gdzie ok. 700 gatunków roślin współistnieje w idealnej symbiozie z fauną. Rozpoczyna się 300-metrową ścieżką w głąb dżungli, przez którą następnie jedzie się ok. 23 km do naturalnego lasu palmowego.

Turysta przygodowy może też wybrać się na „Safari fotograficzne”. Wyprawa trwa 2 godziny, prowadzi w głąb dżungli. Pokonuje się ok. 30 km, obserwując ślady dzikich zwierząt, słuchając śpiewu ptaków i odgłosów lasu.

Również amatorzy wędkarstwa mogą oddawać się swej pasji podczas wyprawy do PNI. Na terenach przyległych do parku można łowić ryby z łodzi lub brzegu. Najczęściej spotkane ryby to dorada tygrysia, *pati*, *chafalote*, *surubí* (*pseudoplatystoma*), *boga* i *pirapitá*⁴. Najczęściej odwiedzanymi miejscami są rzeki Paraná i Iguazú. Najlepszy czas do połowów dorado i *surubí* to miesiące od początku września do końca marca, inne gatunki można łowić przez cały rok.

Krajobrazy Parku Narodowego Iguazú są idealne do uprawiania turystyki pieszej. Niewielkie deniwelacje terenu oraz duża bioróżnorodność sprzyjają tej formie turystyki i pozwalają odkryć dodatkowe walory przyrodnicze parku oprócz tych dostępnych na głównych szlakach.

Coraz większym zainteresowaniem turystów cieszy się oferta zwiedzania PNI na rowerach górskich. Ukształtowanie terenu (od 200 do ponad 600 m n.p.m.) decyduje o atrakcyjności tej oferty. Jest ona ograniczona do wyznaczonych dróg z dala od głównych szlaków turystycznych. Najciekawsza wydaje się oferta wycieczki obejmującej 40-kilometrowy szlak po dżungli i laterytowych bezdrożach. Podobnie zwiedzanie dżungli i parku konno jest dozwolone wyłącznie na wyznaczonych drogach, w godz. 9.00-16.00. Trwa ok. 2 godzin.

⁴ Nazwy powszechnie obowiązujące pochodzące z języka guaraní.

Przedstawiona oferta turystyczna PNI stanowi bogaty katalog programów turystyki przygodowej. Część z nich oferowana jest w pakietach, np. *pasaporte verde* (zielony paszport), na preferencyjnych warunkach finansowych. Przyjmując kryteria WTO, należy stwierdzić, że na terenie PNI dostępne są głównie aktywności z kategorii *soft*. Do kategorii *hard* należą pojedyncze propozycje, takie jak wspinaczka realizowana podczas trasy „Dżungla Iguazú” oraz rafting w ramach wyprawy „Tylko dla odważnych”. Cechą wspólną wszystkich ofert jest stosunkowo krótki czas realizacji: od 15 min do 6 godzin. Rodzi się pytanie, czy można je więc uznać za uprawianie turystyki, skoro w trakcie ich realizacji nie występuje warunek konieczny w postaci noclegu.

Analizując statystyki PNI i INDEC dotyczące długości pobytu turystów w PNI i najbliższym mieście będącym bazą noclegową i częściowo gastronomiczną⁵ dla turystów odwiedzających park, należy stwierdzić, że turyści krajowi zatrzymują się w Puerto Iguazú średnio na 2,7 dnia, a turyści zagraniczni spędzają tu 2,9 dnia. Dane te pozwalają zakwalifikować taką formę wypoczynku jako wyjazd turystyczny. Co więcej, czas trwania wypraw przygodowych umożliwia turystom pewną swobodę w konstruowaniu własnych pakietów pobytowych w parku. Jak przedstawiono wyżej, miejsca rozpoczęcia czy zakończenia fakultatywnych wypraw przygodowych są powiązane z istniejącą infrastrukturą podstawowych, masowo uczęszczanych, szlaków w PNI. Turystom szczególnie zainteresowanym wybranym rodzajem aktywności z zakresu turystyki przygodowej przedstawia się więc dodatkową, zróżnicowaną ofertę umożliwiającą realizację własnych pasji w parku i jego otulinie (zjazdy na liniach, obserwacja przyrodnicza, wspinaczka, wędkowanie). Tak skonstruowany program turystyczny parku pozwala na poznanie nie tylko atrakcji PNI, ale i jego otoczenia.

Według danych statystycznych PNI najczęściej i najchętniej wybieraną atrakcją dodatkowo płatną w parku jest program Gran Aventura. Pokonywanie kilkukilometrowego odcinka rzeki Iguazú z pełną prędkością, w piekielnym hałasie wodospadów, słowem: mocne przeżycia, które może zapewnić turystyka przygodowa, stanowią niemal obowiązkowy punkt programu turystycznego Parku Narodowego Iguazú.

Oferta turystyczna PNI jest tak skonstruowana, że cechuje się powszechnością, łatwym dostępem, mogą też w niej uczestniczyć całe rodziny. Jest doskonałą formą spędzenia wolnego czasu, zaspokaja potrzeby poznawcze, daje kontakt ze środowiskiem przyrodniczym, a jej atrakcje zapewniają przeżycie niezapomnianej przygody.

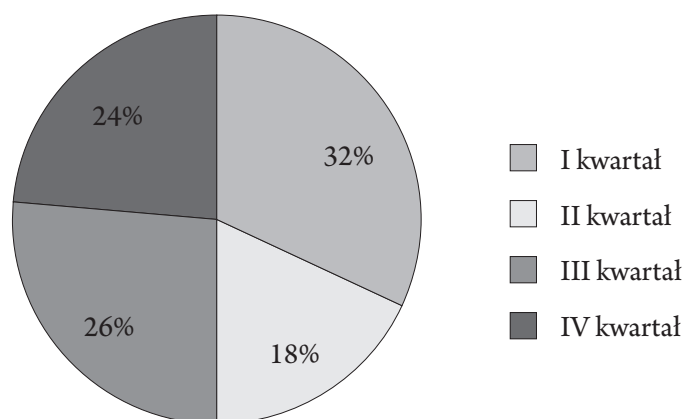
Samo dotarcie do największego wodospadu Garganta del Diablo dostarcza dużej dawki adrenaliny i stanowi przeżycie sensoryczne nie tylko ze względu

⁵ Na terenie parku znajduje się tylko jeden hotel, o najwyższym standardzie (5 gwiazdek), dysponujący 176 pokojami. Do bazy gastronomicznej należą trzy restauracje i cztery bary.

widokowych, ale także akustycznych. Szum spadającej wody można porównać do odgłosu pędzącego pociągu.

Analizując strukturę odwiedzających⁶, należy stwierdzić, że ponad 65% turystów stanowią Argentyńczycy, a 15% – obywatele pozostałych państw Mercosur⁷. Warto zaznaczyć, że ofertę typu *hard* znacznie częściej wybierają obcokrajowcy. O takim wyborze może także decydować ekonomiczny aspekt oferty. Turysta zagraniczny zazwyczaj świadomiej kształtuje aktywności czasu wolnego i przyjeżdża w określonym celu. Według przeprowadzonych badań Argentyńczycy traktują wizytę w PNI jako jeden z elementów wakacji spędzanych na północy, zmianę klimatu (weekendy w okresie zimowym), sposób na spędzenie wakacji wielkanocnych (największe natężenie ruchu turystycznego w PNI – ponad 20 tys. turystów w ciągu Wielkiego Tygodnia). Jest to też obowiązkowy punkt turystyczny na mapie Argentyny. Dla wszystkich odwiedzających park wodospady stanowią nie tylko atrakcję turystyczną, ale także zapewniają doznania związane z obcowaniem z przyrodą, środowiskiem naturalnym, czyli – zgodnie z przyjętą na wstępie definicją – są miejscem realizacji turystyki przyrodowej.

Wykres 1. Liczba turystów odwiedzających PNI w poszczególnych kwartałach w 2014 r. 100% = 1 188 563

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Administracji Parków Narodowych Argentyny.

Ważną cechą natężenia ruchu turystycznego na obszarze parku jest jego mała sezonowość (wykres 1). Wzmoczone wizyty turystów występują w okresie długich weekendów i w okresie wakacyjnym, choć warunki przyrodnicze nie stanowią przeszkód, by wizyty odbywały się w ciągu całego roku. Pod względem

⁶ www.telam.com.ar/notas/201512/131050-record-historico-visitantes-parque-nacional-iguazu.html [23.12.2015]. Zob. Récord histórico de visitantes al Parque Nacional Iguazú.

⁷ Wspólny Rynek Południa, utworzony w 1991 r., to ugrupowanie integracyjne Argentyny, Brazylii, Paragwaju, Urugwaju i Wenezueli o charakterze polityczno-ekonomicznym.

klimatycznym najkorzystniejszy do zwiedzania parku jest sezon zimowy (brak upałów). Jeśli chodzi o natężenie ruchu w ciągu roku, to w czasie ok. 110 dni park odwiedza 2-3 tys. turystów, a w czasie ponad 90 dni – 3-4 tys. Sporadycznie (raz w roku) występują ekstrema: do PNI przybywa poniżej 1 tys. turystów oraz ponad 10 tys. (Administración de Parques Nacionales 2014).

Na podstawie analizy literatury i badań własnych można naszkicować profil turysty zainteresowanego turystyką przygodową w PNI. Generalnie są to osoby młode, bezdzietne pary i rodzice, których dzieci nie mieszkają już w domu, turyści wykształceni, z doświadczeniem w podróżach po świecie, posiadający dochody na dobrym poziomie. Tą formą turystyki zainteresowani są także ludzie młodzi, studenci często podróżujący samodzielnie, ze względu na niechęć do podróży zorganizowanych i ograniczenia finansowe. Aktywnymi formami turystyki związanej z ekoturystyką zainteresowane są bezdzietne pary i rodzice, których dzieci nie mieszkają już w domu, a także ludzie w podeszłym wieku. Ich status społeczny jest raczej wysoki, przejawiają duże zainteresowanie środowiskiem przyrodniczym, przeważnie podróżują samotnie w celu obserwacji przyrody i wypoczynku na świeżym powietrzu, a obszary chronione są głównym czynnikiem ich wyboru destynacji (Plan de Competitividad Turistica Misiones).

6. Wybrane produkty turystyki przygodowej i ich wpływ na środowisko przyrodnicze

Przedstawiona oferta z zakresu turystyki przygodowej została poddana analizie w celu określenia jej wpływu na środowisko przyrodnicze. Ustalono potencjalne zagrożenia i siłę oddziaływania, opisano jej charakter na podstawie liczby uczestników i wskazano dominujące zagrożenia dla środowiska⁸. Ocenę wpływu wybranych produktów z zakresu turystyki przygodowej na środowisko przeprowadzono na podstawie siły ich oddziaływania na komponenty środowiska. Charakter aktywności podzielono na trzy grupy: masowy, powszechny i elitarny. Natomiast dostępność produktów określono według preferencji turystów. Za masowe uznano te produkty, które są najczęściej przez nich wybierane, do kategorii powszechnych zaliczone te, które są dostępne natychmiast, bez konieczności wcześniejszej rezerwacji. Za elitarne uznano wymagające przygotowania i wcześniejszej rezerwacji. Siłę oddziaływania wyznaczono metodą ekspercką i podzielono na trzy grupy.

Występujące zagrożenia można podzielić ze względu na oddziaływanie na poszczególne komponenty środowiska. Dominuje niekorzystne oddziaływanie

⁸ Przyjęta skala dla siły oddziaływania: duża, średnia, mała; dla charakteru oddziaływania: masowy, powszechny, elitarny.

Tabela 2. Produkty turystyki przygodowej i ich wpływ na środowisko przyrodnicze

Produkty turystyki przygodowej	Wpływ na środowisko przyrodnicze	Charakter turystyki	Dominujące zagrożenia
Gran Aventura	duże	masowy	hałas, zanieczyszczenie powietrza, erozja gleb, uszkodzanie systemów korzeniowych
Dżungla Iguazú	średnie	elitarny	hałas, zanieczyszczenie powietrza, erozja gleb, uszkodzanie roślin, płoszenie fauny
Safari w dżungli	średnie	powszechny	zanieczyszczenie powietrza, erozja gleb, uszkodzanie systemów korzeniowych, płoszenie fauny
W świetle księżycy	duże	powszechny	hałas, uszkodzanie systemów korzeniowych, płoszenie fauny
Tylko dla odważnych	małe	elitarny	hałas, płoszenie fauny
Luksusowy prysznic	duże	elitarny	hałas, zmiany w strefie brzegowej
Szlak ekologiczny	średnie	powszechny	erozja gleb
Szlak Macuco i wodospad Arrechea	małe	elitarny	erozja gleb, uszkodzanie systemów korzeniowych
Szlak samochodowy	małe	elitarny	erozja gleb, hałas, przecinanie naturalnych szlaków migracyjnych zwierząt, zanieczyszczenie powietrza
Safari fotograficzne	małe	elitarny	zanieczyszczenie powietrza.
Kolarstwo	małe	elitarny	erozja gleb, uszkodzanie systemów korzeniowych
Wędrówki piesze	duże	masowe	erozja gleb, uszkodzanie systemów korzeniowych
Jazda konna	małe	elitarny	erozja gleb, uszkodzanie systemów korzeniowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i literatury.

na atmosferę, w tym hałas (tzw. hałas rekreacyjny), który obniża komfort akustyczny turystów w wybranych miejscach parku. Zanieczyszczenia pyłowe powstałe wskutek intensywnej penetracji turystów powierzchni terenu niepokrytej roślinnością oraz na nieutwardzonych drogach, materiał pyłowy transportowany jest również przez wiatr. Zanieczyszczenia spalinowe w części głównie odwiedzanej przez turystów są znikome, ponieważ część samochodów używanych w PNI posiada napęd elektryczny. Dominują one jednak jako czynnik negatywnie wpływający na atmosferę wzdłuż drogi narodowej prowadzącej przez park.

W zakresie litosfery negatywne oddziaływania to przede wszystkim erozja gleb, zagęszczanie gruntu, inicjowanie procesów erozyjnych i masowych szczególnie w sąsiedztwie szlaków biegnących fragmentami nachylonych stoków oraz modyfikowanie nabrzeży w celu budowy przystani. Erozja gleb nasila się zarówno w porze suchej, jak i deszczowej. Gdy po deszczu na drogach i szlakach tworzą się

kałuże, turyści i samochody omijają je, niszcząc pokrywę roślinną, co uruchamia procesy erozyjne. Następuje trwale wydeptywanie i związane z tym poszerzanie penetracji turystycznej.

Analizując wpływ na biosferę, należy stwierdzić negatywne skutki w postaci uszkodzenia systemów korzeniowych roślin. Drogi, szlaki i ścieżki na terenie parku przecinają naturalne drogi migracji zwierząt. Bardzo często dochodzi też do śmiertelnego potrącenia zwierząt, szczególnie na drodze nr 101, która biegnie przez peryferia parku, a odbywa się na niej regularny ruch kołowy. Zwierzęta są płoszone przez intensywny ruch turystyczny. Generowany hałas działa na nie odstrasza i stresuje. Niektóre formy turystyki przygodowej wymagają budowania trwałych instalacji na drzewach (*rappelling*), co powoduje ingerencję w naturalny drzewostan parku.

Hydrosfera jest poddawana najmniejszej ingerencji z powodu turystyki przygodowej w parku. Śladowe zanieczyszczenia wynikają z zaśmiecania wód czy zmywania odpadów z powierzchni terenu w sytuacji ekstremalnie nawalnych opadów, a do punktowego pogarszania się jakości wody przyczynia się zmywanie zanieczyszczeń czy plam paliwa z łodzi motorowych.

Degradująco na środowisko wpływa infrastruktura budowana w celu zaspokojenia potrzeb turystów, szczególnie przystanie, mola i pomosty na rzece przystosowane do wsiadania i wysiadania pasażerów. Trwałą ingerencją w środowisko przyrodnicze parku są też zabezpieczenia szlaków turystycznych czy punktów widokowych. Ich urządzenie wiąże się z wprowadzeniem betonu i metalowych barier zapewniających bezpieczeństwo turystom. Należy jednak pamiętać, że choć wymienione elementy zagospodarowania turystycznego stanowią obciążenie dla środowiska, to ich brak przy udostępnieniu parku dla turystów spowodowałby większą degradację wielu geokomponentów środowiska.

Masowość ruchu turystycznego w PNI⁹ powoduje (średnio ponad 3700 osób dziennie), że w parku pozostaje wiele śmieci, resztek żywności, co przyczynia się do zmiany przyzwyczajęń żywieniowych niektórych gatunków zwierząt. Zwierzęta tracą także swój dziki charakter. Największy problem stanowi powszechne dokarmianie *coatí* (*Nasuanarica*). Negatywne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze parku wynika przede wszystkim z liczby odwiedzających go turystów i niskiej świadomości ekologicznej. Według oficjalnych prognoz rozwoju turystyki na terenie PNI w 2022 r. liczba zwiedzających przekroczy 2 mln rocznie (Mtur 2014: 23).

Również władze PNI, jak większości parków narodowych na świecie, pozostają pod silną presją, by z jednej strony podejmować działania zachowujące

⁹ W 2015 r. odwiedziło PNI 1 381 736 turystów, co stanowi rekordową liczbę w historii działalności parku; www.telam.com.ar/notas/201512/131050-record-historico-visitantes-par-que-nacionaliguazu.html [27.12.2015].

obecny stan środowiska i zapobiegać jego degradacji, a z drugiej – nie ograniczać możliwości uprawiania turystyki przygodowej na obszarze parku ze względu na płynące z niej korzyści ekonomiczne. Pozyskane środki umożliwiają bowiem realizację planów związanych z ochroną środowiska.

7. Możliwości rozwoju turystyki przygodowej

Przedstawiona oferta i walory turystyczne parku posłużyły do stworzenia macierzy SWOT określającej mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia rozwoju turystyki przygodowej w PNI.

Mocne strony:

- walor przyrodniczy o światowym znaczeniu: wodospady, cieki wodne,
- inne walory przyrodnicze: las podrównikowy, georóżnorodność, bioróżnorodność gatunkowa roślin i zwierząt,
- korzystne uwarunkowania przyrodnicze stanowiące podstawę zróżnicowania oferty turystycznej: obserwacja ptaków, wspinaczka, spływy kajakowe, ekoturystyka, jazda konna itp.,
- występowanie licznych walorów krajobrazowych (multisensorycznych) sprzyjających rozwojowi turystyki przygodowej,
- korzystny fitoklimat wysycony olejkami eterycznymi,
- dostępność atrakcji turystycznych dla turystów indywidualnych i grupowych w różnym wieku,
- sukcesywne dostosowywanie oferty turystycznej parku do tendencji przechodzenia od gospodarki „usług” do gospodarki „doświadczenia”; oferta zdobywania unikalnych doświadczeń wymagających osobistego zaangażowania się turystów w podejmowane działania: *rafting, wall climbing, cycling, canoeing, pasaporte verde, szlak macuco*,
- preferencyjne ceny wstępu dla turystów krajowych i obywateli państw należących do Mercosur, integracja regionalna,
- intensywne multisensoryczne bodźce w doświadczaniu krajobrazu: dźwiękowe, wizualne, zapachowe (wonne i złowonne), dotykowe (wilgoć, temperatura, woda),
- prawie równomierne rozłożenie ruchu turystycznego w skali roku.

Słabe strony:

- chaotyczny rozwój turystyki na terenie PNI,
- mała konkurencja, zmonopolizowany rynek usług w zakresie turystyki przygodowej,
- słabo rozpropagowane oferty turystyki przygodowej możliwej do realizacji w PNI i jego sąsiedztwie,

– niszowa i niepropagowana oferta turystyki przygodowej oparta na walorach kulturowych rdzennej społeczności (Indianie Guarani).

Szanse:

- wzrost zainteresowania turystyką przygodową w skali globalnej,
- duża bioróżnorodność obszaru zapewniająca jego stabilność przyrodniczą i umożliwiającą zbudowanie szerokiej oferty produktów turystycznych dla zainteresowanych turystyką przygodową,
- dobra dostępność transportowa, połączenia lotnicze (np. bezpośrednie połączenia z Europy, Buenos Aires i innych miast, regionów, państw),
- szeroka oferta komunikacji autobusowej,
- możliwość uzyskania cennej wiedzy o reakcji środowiska przyrodniczego poddanego silnej penetracji i wypracowanie rozwiązań, które stałyby się modelowymi,
- turystyka zintegrowana,
- możliwość rozwoju proprzyrodniczych form turystyki poprzez tworzenie presji ekonomicznej na zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych, będących podstawą tej turystyki,
- rozbudowanie oferty turystycznej poza granicami parku, prowadzące do aktywizacji społeczności lokalnej,
- poszerzenie oferty o niewykorzystane dotąd walory kulturowe w turystyce przygodowej, głównie związane z Indianami Guarani,
- zwiększenie oferty popularnych form rekreacji i turystyki określanych jako ekstremalne (*bungee jumping*, *hydrospeeding*, *jumping dream* nad rzeką Iguazú poniżej wodospadów),
- zrównoważony, zgodny z uwarunkowaniami i możliwościami odtworzeniowymi przyrody rozwój infrastruktury.

Zagrożenia:

- ograniczenia formalne wynikające ze statusu obszaru chronionego i rezerwatów w PNI,
- zmiany klimatyczne, wyczerpywanie się zasobów wodnych (ocieplenie się klimatu, brak opadów zasilających rzekę Iguazú w porze suchej) mogą spowodować utratę (np. sezonowo) głównego waloru turystycznego (w 2006 r. brak wody w większości wodospadów),
- intensywna penetracja i wzrost liczby odwiedzających wpływa negatywnie na zasoby przyrodnicze,
- zaburzenia w nawykach żywieniowych dzikich zwierząt poprzez dokarmianie ich i zostawianie śmieci,
- tendencja do wzrostu liczby turystów odwiedzających park,
- wzrost zagrożenia dewastacją zasobów naturalnych: głównie erozja gleb, niszczenie gatunków endemicznych wskutek rosnącej penetracji, poszerzanie wytyczonych szlaków,

- samo wskazywanie posiadania walorów, bez podejmowania kroków umożliwiających dotarcie do nich w sposób z góry określony (np. szlakiem pieszym); wytyczenie w terenie szlaków i ścieżek turystycznych daje turyście gwarancję, że bezpiecznie i bez przeszkód dotrze do celu wyprawy, a przyrodzie zapewni zachowanie miejsc pozbawionych penetracji turystycznej,
- obszary o wybitnych walorach przyrodniczych pozostają pod silną presją turystyczną, która tym bardziej się uwidacznia, im słabiej rozwija się infrastruktura turystyczna,
- zapóźnienie w rozwoju turystycznej funkcji regionu w porównaniu do obszarów na drugim brzegu rzeki (w Brazylii), dotyczące przede wszystkim rozwoju infrastruktury turystycznej,
- silna konkurencja innych obszarów o podobnych walorach (Park Narodowy Iguazú w Brazylii),
- mało skuteczne programy polityki publicznej kształtujące postawy proekologiczne wśród turystów.

8. Podsumowanie

Walory przyrodnicze badanego obszaru predestynują go do uprawiania i rozwijania nowych form turystyki przygodowej. Jednak forma jego ochrony – Park Narodowy Iguazú – wymusza wprowadzenie ograniczeń w jej spontanicznym rozwoju. Turystyka przygodowa w parku narodowym jest w wyraźnej sprzeczności z charakterem obszaru, na którym ma być realizowana. Dlatego uzasadnione jest sformułowanie zalecenia dotyczące zmniejszenia liczby turystów odwiedzających PNI i tym samym zminimalizowania negatywnych oddziaływań na środowisko przyrodnicze poprzez ograniczenie rodzajów turystyki przygodowej. Jest to jednak zadanie niemożliwe do zrealizowania, stojące w wyraźnej sprzeczności z funkcjami parków narodowych w Argentynie. Należy pamiętać, że idea powołania parku narodowego w Argentynie, tak jak w większości krajów świata, służy ochronie zasobów naturalnych danego obszaru w celu zachowania ich naturalnej bioróżnorodności oraz dziedzictwa kulturowego. Oprócz funkcji ochronnych park narodowy ma być udostępniany zwiedzającym, by mogli cieszyć się tymi walorami. Zostało to zawarte w zaleceniach przy tworzeniu pierwszego parku narodowego w Argentynie (z prywatnej donacji). Również u podstaw powołanego w 1934 r. PNI leżała ochrona miejsc o wybitnych walorach środowiskowych w celach badawczych, edukacyjnych i rekreacyjnych (Contantino 1977: 68). Powołana do życia i podlegająca rządowi centralnemu Dyrekcja Parków Narodowych (aktualnie Administracja Parków Narodowych) zajmowała się nie tylko ochroną środowiska przyrodniczego, ale także realizowała zadania polityczne nastawione na utrwalenie i zachowanie terytorium młodego państwa. Z inicjatywy DPN

tworzona była infrastruktura transportowa i energetyczna w celu zapewnienia łatwego dostępu do parków narodowych oraz aktywizacji obszarów peryferyjnych kraju. Na tych obszarach, do tej pory nieznanymi, funkcje turystyczne stają się dominujące. Wizyta w Parku Narodowym Iguazú jest nie tylko motywowana ciekawością świata i wypoczynkiem, ale dla większości Argentyńczyków ma wymiar patriotyczny. W świadomości społecznej istnieje bowiem przekonanie, że park powinien być dostępny i zapewniać przeżycie przygody.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, w celu utrzymania dobrej jakości walorów przyrodniczych i dotychczasowej ważnej funkcji obszaru dla uprawiania turystyki przygodowej:

1. Konieczne jest wypracowanie takich praktyk, które przy poszanowaniu uwarunkowań społecznych zapewnią odpowiednią ochronę zasobom przyrodniczym. Władze parku pozostają pod silną presją, by z jednej strony podejmować działania zachowujące obecny stan środowiska i zapobiegać jego degradacji, a z drugiej – nie ograniczać możliwości uprawiania turystyki przygodowej na obszarze parku ze względu na płynące z niej korzyści ekonomiczne.

2. Wraz ze wzrostem świadomości społecznej i dzięki prowadzonej polityce informacyjnej w parku można spodziewać się większego poszanowania poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego przez turystów.

3. Dotychczas PNI nie propagował w ramach swojej oferty turystyki przygodowej opartej na unikatowych walorach kulturowych związanych z rdzenną ludnością tych terenów – Indianami Guaraní. Społeczność ta zachowała swój język, częściowo tradycje i rękodzieło, co może być atrakcyjne dla turysty zagranicznego.

4. Pewne zapóźnienie infrastrukturalne występujące wokół wodospadów po stronie argentyńskiej w stosunku do strony brazylijskiej, odpowiednio wykorzystane, może stać się atutem w rozwijaniu turystyki przygodowej w PNI.

Wydaje się, że każdy turysta odwiedzający PNI uczestniczy w przeżywaniu przygody. Czynniki ryzyka jest tu zminimalizowany, ale kontakt z naturą i jej zaskakująca bioróżnorodność dostarczają niezapomnianych wrażeń, a główna atrakcja – wodospady Iguazú – i możliwość ich „dotknięcia” w różnej formie turystycznej zadowolą najbardziej wymagających turystów przygodowych.

Literatura

Adventure Travel Trade Association, Adventure Tourism Market Study 2013, <http://files.adventuretravel.biz/docs/research/adventure-tourism-market-study-2013-web.pdf> [9.12.2015].

Buckley R. (2006), *Adventure Tourism*, Cambridge: CABI.

Costantino I. (1977), Los parques nacionales y la recreación, w: *Area Naturales y Turismo. Selección de conferencias presentadas en el I, II, III y IV seminario Internacional sobre Area Naturales y Turismo*, Provincia de Chubut: Secretaria de Turismo.

- Echeverri Cañas L.M., Estay-Niculcar A.Ch. (2013), The Role of Tourism in The Country Brand Consolidation of Argentina, *Visión de Futuro*, nr 17(2): 8.
- Estatístico Do Brasil (1992), *Manual Técnico da Vegetação Brasileira*, Rio de Janeiro.
- Estatístico Do Brasil (1995), *Mapa de Vegetação do Brasil 1993*, Rio de Janeiro.
- Faryś M., Kijowska J. (2015), Rozwój turystyki w obszarze transgranicznym Argentyny i Brazylii na przykładzie Parków Narodowych Iguazú/Iguaçu, w: A. Wołoszyn, W. Staniewska-Zątek (red.), *Uwarunkowania rozwoju turystyki i rekreacji w regionie*, Gorzów Wlkp.: PWSZ.
- IAP (2010), Instituto Ambiental do Paraná, Secretaria do Meio Ambiente do Estado do Paraná.
- Maack R. (1981), *Geografia física do Estado do Paraná*, Rio de Janeiro: Livraria José Olympio Editora.
- Mtur (Ministério Do Turismo) (2014), *Boletim de desempenho econômico do turismo*, Rio de Janeiro: Fundação Getulio Vargas Outubro, XI(44).
- Nowacki M. (2011), Czym jest turystyka przygodowa?, w: W. Siwiński, D.R. Tauber, E. Mucha-Szajek (red.), *Teoria i praktyka usług turystycznych, rekreacyjnych i hotelarcko-żywnościowych w świetle badań*, Poznań: WSHiG.
- Olson D.M., Dinerstein E. (2001), Terrestrial Ecoregions of the World: A New Map of Life on Earth, *BioScience*, nr 51(11): 933-938.
- Pidwirny M., Köppen Climate Classification System, in: *The Encyclopedia of Earth*, www.eoearth.org/view/article/162263/ [10.11.2015].
- Plan de Competitividad Turística Misiones: Diagnóstico, Ministerio Turismo República Argentina (maszynopis).
- UNWTO (2014), *Global Report on Adventure Tourism*, www.e-unwto.org [9.11.2015].
- Telam, www.telam.com.ar/notas/201512/131050-record-historico-visitantes-parque-nacional-iguazu.html [23.12.2015].
- World Travel & Tourism Council (2014), *Travel and Tourism Economic Impact-World*, London.
- [www.iguazuargentina.com PNI](http://www.iguazuargentina.com/PNI) [3.11.2015].
- www.parquesnacionales.gob.ar/2014/06/miles-de-visitantes-disfrutan-del-parque-nacional-iguazu/ [28.11.2015].
- Ziller S.R. (1998), *Avaliação ecológica rápida do Parque Nacional do Iguazu. Diagnóstico ambiental. Componente Vegetação*, Curitiba: IBAMA/FUPEF.

The use of selected natural values in the Iguazú National Park for the practice of adventure tourism

Abstract. The determinants of the natural environment of Argentina favour the development of adventure tourism. Adventure tourism is an important element of Argentina's economy. The unique nature values which distinguish the most visited natural park in Argentina, the Iguazú National Park, are used in various modern forms of tourism, pertaining to adventure tourism. Activities within this kind of tourism are characterized by relatively easy accessibility and the fact that

they are widely practiced. Tourist activity on a protected area, such as a national park, acts differently on selected components of the environment. The article analyses the tourist offers allowing for the practice of varied forms of tourism in the Iguazú National Park, and attempts to evaluate the potential impact that adventure tourism has on natural values placed under special protection.

Keywords: adventure tourism, Iguazú National Park, tourist offer, environmental impact